

27 Numaralı Şer'îye Siciline Göre Antep Vakıfları (1664-1666)¹

Antep Waqfs (1664-1666) According to Ser'îye Sicil Number 27.

İbrahim Solak²

ÖZET

Ekonomik, kültürel ve sosyal hayatın gelişip canlanmasında vakıfların ve vakıf sisteminin çok önemli bir yerinin olduğu bilinmektedir. Vakıflar aracılığıyla özellikle şehirlerde, bazen de kırsal alanda cami, mescit, medrese, hamam, zaviye, imâret, bedesten gibi kültürel eserlerin yapımı artmış bu da sosyal hayatın gelişmesini, ticaretin canlanmasını sağlamıştır. Bu tebliğde, 1664-1666 tarihleri arasında Antep şehrinde bulunan cami, mescit, medrese, tekke, zaviye gibi vakıf eserleri ve bunların haricinde kalan toplum yararına kurulan vakıflar 27 numaralı Antep Siciline göre anlatılmaya çalışılacaktır.

ANAHTAR KELİMELER

Antep, vakıf, mescid, medrese, cami

ABSTRACT

It is known that waqfs and the waqf system have played an important role on the development of economic, cultural and social life. By the mediation of waqfs, building of cultural architectures like as mosque, masjid, madrasah, hamam, zaviye, imaret and bedesten (market) were ascended especially in the cities and sometimes in the rural areas. This facilitated developing of the social life and the trade activity. In this presentation, waqf buildings which were in Antep between 1664-1666 like as mosque, madrasah, tekke, zaviye and other charity public buildings will be explained according to the Antep Sicil number 27.

KEY WORDS

Antep, waqf, mosque, madrasah, masjid

¹ Uluslar arası Antep-Halep Vakıfları Sempozyumunda 15-16 Aralık 2009 G.Antep ve 17-18 Aralık 2009 Halep Suriye'de sunulan tebliğin daha önce yayınlanmamış metnidir.

² Doç. Dr. SÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, isolak@selcuk.edu.tr

Giriş

Vakıf, bir kişinin kendisine ait olan menkul ya da gayr-i menkulünün bir kısmını veya tamamını Allah rızasını kazanmak için³ ebedi olarak insanların faydasına bağışlamasıdır. Bir müslümanın malını vakfedebilmesi için bazı şartlar bulunmaktadır; öncelikle akıl-baliğ ve hür olması, vakfettiği şeyin kendi malı olması, vakfın ebedî olması, vakfedilen şeyin vakıf sırasında mevcut olmasıdır⁴. Vâkıf yani malını vakfeden kişi bu hususları yerine getirdiği zaman malını istediği yere vakfedebilme hürriyetine sahiptir. Vakıf kurucularına vâkıf, vakfedilenlere mevkûf, vakfın tüzüğü olarak hazırlanan belgeye de vakfiye ya da vakıf-nâme denilir, vakfiyeler vakfın resmî, hukuki tescilidir (Sak 2005:1).

İslam dinine göre, bir müslümanın amel defterinin kapanmaması için yapması gereken en önemli şey kazancının, zenginliğinin hatırı sayılır bir kısmını toplumdaki ihtiyaç sahibi kişilere bizzat veya onların faydalanabileceği kurumlar yaptırmaktan geçiyor. İslam inancında bu durum sadaka ya da sadaka-i câriye olarak açıklanmaktadır. Türk-İslam devletlerinde vakıf sisteminin gelişip ekonomik anlamda kuvvetlenmesinde, adeta bir hizmet yarışı haline gelmesinde bu inancın büyük rolü olduğunu göz ardı etmemek gerekir⁵.

Osmanlı şehirlerinin kurulmasında ve gelişmesinde, kurulan vakıfların ve genel anlamda vakıf sisteminin çok önemli rolünün olduğu açıkça bilinmektedir. Vakıf ve vakıf sistemi Türk-İslam ülkelerinin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatının gelişmesinde ve canlı kalmasında VIII. yüzyıldan XIX. yüzyılın sonlarına kadar önemini koruyan dînî, hukukî ve sosyal bir müessese olarak karşı-

³ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde, Alaüddeve Bey'e ait vakfiyede bu husus şöyle belirtilmektedir: *Kadir olan Allahımın rahmetine muhtaç bulunan Sultan Alaüddeve ibni Süleyman Nasiredin Zulkadir şöyle ifade-i meram ederek der ki; ben Allahın inayetiyle en temiz ve helal mallarımla medreseler ve zâviyeler bina etmek arzu eyledim bunları Allahın rızasını dileyerek ahirette hayırlı bir azık olsun diye bütün tasarrufatın nafiz olduğu bir sırada sağlığımda vakf ve fisebilillah habs ve sadaka kıldım.* Vakıflar Arşivi; D. 1966, s.151.

⁴ Bir vakfın sahih ve muteber olabilmesi için gerekli şartlar hakkında bakınız. *Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi*, (Hazırlayan: Mithat Sertoğlu), İstanbul 1992, s.54.

⁵ Mehmet Şimşek, "Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerinde Münakaşalar", www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/772/9837.pdf

mıza çıkmaktadır⁶. Bu sistemin Osmanlılar döneminde daha da geliştirilmesiyle beraber şehirlerde cami mescid, medrese, han, hamam, zâviye, imâret, darüşşifa, bedesten gibi toplum hayatının vazgeçilmezi olan sosyo-kültürel ve ekonomik yapıların sayısı artmış, toplumun sosyal ve ticari hayatı daima dinamik, canlı kalabilmiştir.

Bu sistem sayesinde zengin müslümanlar bir taraftan Allah'ın kendilerine verdiği servetlerine şükran nişanesi olarak dini sorumluluklarını yerine getirmişler, diğer taraftan da toplumdaki ekonomik ve sosyal dengesizliğin, eşitsizliğin de ortadan kalkması, ihtiyaç sahibi insanların ihtiyaçlarının karşılanması için eserler yaptırmışlardır. İşte burada üzerinde durulması gereken en önemli husus günümüzde memleketimizin ve milletimizin içerisinde bulunduğu sosyal dengenin sağlanmasıdır. Osmanlı toplumunda sosyal denge nasıl sağlanmıştır? Şüphesiz bu sorunun cevabı vakıf sisteminde yatmaktadır. Bazı somut örnekler vermek gerekirse, vakıflar sayesinde bir kimse vakıf evde doğar, vakıf beşikte uyur, vakıftan yer içer, vakıf kitapları okur, vakfın eğitim kurumunda hocalık yapar, vakıftan ücretini alır, öldüğünde vakfın tabutuna konur, mezarlığına da gömülür (Sak 2005:6). Yani okumak isteyen bir kişi vakıfların desteklediği medreselerden birisinin kapısını çaldığı zaman günümüzde olduğu gibi cebinde parasının olup olmadığı veya hastalandığı zaman darüşşifalardan birine giden hasta kişiye herhangi bir sağlık güvencesinin bulunup bulunmadığı sorulmuyor. (Bu örnekleri çoğaltmak mümkün) Toplumun her katmanında ihtiyaç sahibi olan insanlara vakıflar kucak açıyor ve bunun sonucunda toplumdaki sosyal dengesizliklik, vakıflar aracılığıyla kendiliğinden ortadan kalkıyor.

Osmanlı Devletinde başta padişah ve hanedan ailesinin bütün üyeleri olmak üzere yönetici zümrenin de vakıfları desteklediğini kendi öz sermayelerinden imparatorluğun dört bir yanında kültür eserleri yaptırdıkları bilinmektedir. Günümüz devletlerinin en önemli gider kalemleri arasında olan, eğitim-öğretim hizmetleri başta olmak üzere, birçok sosyal hizmet vakıflar sayesinde yapılmaktadır. Toplumun zengin kişileri ve devletin yöneticileri vakıf yaptırma hususunda adeta birbiriyle yarışırasına, imparatorluk coğrafyasını darüşşifalar, camiler, mescidler, medreseler, köprüler, yollar, çeşmeler, kütüphaneler,

⁶ Vakıf ve vakıf sistemi hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Fuad Köprülü, "Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü", *Vakıflar Dergisi*, S.II, Ankara 1942, s.1-32; Bahaeddin Yediyıldız "Vakıf", *İA* (MEB), Ankara 1993, C.13, s.153-172; Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Ankara 1995, s.19-20; Ahmet Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul 1996, s.1 vd.

hanlar, hamamlar gibi vakıf eserlerle donatmış, sosyo-ekonomik dengenin sağlanması için ellerinden geleni yapmışlardır (Yediyıldız 1982:143-164).

Antep Vakıfları

Osmanlı vakıfları genellikle bayındırlık, alt yapı, eğitim, sağlık, dini ve kültürel alanlarda hizmet vermektedir. Antep, XVI. ve XVII. Yüzyıllarda içerisinde birçok vakfın bulunduğu cami, mescid, medrese, han, hamam, bedesten zaviye gibi çok çeşitli kültürel eserlere sahip bir şehirdir. 1664-66 tarihli 27 Numaralı Antep Şer'ıye sicilinde şehirde 15 cami, 8 mescid, 1 zaviye, 1 mevlevihâne ve değişik alanlarda hizmet veren farklı farklı kuruculara sahip 11 vakfın varlığı tespit edilebilmektedir. Adı geçen defterde toplam 36 vakıf, bu vakıflarla ilgili toplam 49 belge bulunmaktadır. Bu vakıf kayıtlarının büyük çoğunluğunun dini yapılardan cami ve mescitlere ait olduğu görülmektedir.

Cami ve Mescidler

Camiler ve mescitler şehirlerdeki hemen hemen her mahallede var olan dini yapılardır. Camilerin de içinde yer aldığı külliyeler, bulunduğu semtin ya da mahallenin çekirdeğini meydana getirmektedirler. İncelenen tarihte Antep'te 15 caminin varlığı tespit edilmektedir. Bu camiler bazen buldukları mahallenin ismiyle bazen de muhtemelen bânisinin ismiyle zikredilmiştir. Bunlar, Ağa, Alaüddevle, Boyacı, Debbaghâne, Eyüboğlu, Handâniye, Kozan Mahallesi, Molla Ahmed, Şeyh, Tahtalu-Tahtâni, Tevbe Mahallesi, Kürtüncüyân Mahallesi, Bostancı, Ali Neccâr Mahallesi ve Kürkçüler Mahalle camileridir. Mescitler ise, Ahmed Çavuş, Eblehân, Enes Bey, Kara Yusuf, Tarcak, Karasakal Mahallesi, El-hac Uğurlu, Acem zâde veya Acem oğlu mescitleridir.

Camilerden bazılarının kim tarafından, ne zaman yaptırıldığı isimlerinden ve Antep'le ilgili yapılan diğer çalışmalardan öğrenilebilmektedir. Örneğin Alaüddevle Camii muhtemelen Dulkadirîlilerin son beyi Alaüddevle Bozkurt Bey tarafından yaptırılmıştır. Boyacı camiiinin, Boyacı Yusuf veya Kadı Kemaleddin, Handâniye camii, Maraş valisi Mehmed Bey'in kethüdası olarak Antep'te görev yapan Handan Ağa, Tahtalu-Tahtani camii ise Şeyh Muhyiddin Mehmet veya Maraş Valisi Osman Paşa tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir (Çınar 2000:209-213; Çam 2006:229).

Camiler ve mescitlerle ilgili belgeler incelendiğinde, belgelerin bazılarının doğrudan adı geçen dini yapıların kendileriyle, vakıflarıyla ya da imam, hatib,

müezzin ataması ile ilgili olduğu (Şeyh Camii⁷, Boyacı Camii⁸, Kürtüncüyân Mahallesi Camii⁹, Handâniye Camii¹⁰, Eblehân Mahallesi Mescidi¹¹, Enes Bey Mescidi¹², Kara Yusuf Mescidi¹³), bazılarının ise, herhangi bir mülk satışı yapılırken yerinin veya sınırlarının belirlenmesinde bu yapıların sadece isimlerinin zikredildiği görülmektedir (Bostancı Camii¹⁴, Molla Ahmed Camii¹⁵, Tahtalu Camii¹⁶, Ali Neccâr Mahallesi Camii¹⁷ gibi).

Burada isimleri belirlenen cami ve mescitlerin bazılarının XV., XVI. ve XVIII. yüzyılda da vakıf kayıtlarının bulunduğu bilinmektedir. Antep şehrinde XVI. yüzyılda 11 cami, 60 mescit, XVIII. Yüzyılda ise 38 cami, 72 mescit bulunmaktadır (Çınar 2000:207). XVII. Yüzyıl için Evliya Çelebi Antep şehrinde toplam 140 cami ve mescit olduğunu belirtse de, bizim incelediğimiz defterde bun-

⁷ AŞS 27/6-2, "...Antep'teki Şeyh Cami vakıflarından olan ekmekçi dükkanının harap olması münasebetiyle, dükkanı tamir eden Ali Beşe'nin tamir için harcadığı 50 guruşu mütevelliden talep etmesi..."

⁸ AŞS 27/9-2, "...Boyacı Cami evkâfından olan dükkanların Receb Efendi bin Abdullah ile Şerif bin el-Hâc Mehmed'e kiralanması, adı geçen kişiler tarafından mütevellî ve mahkeme izni ile bu dükkanların ekmekçi dükkanına çevrilmesi ve yaptıkları masrafların tespit edilmesi..."

⁹ AŞS 27/71-3, "...Kürtüncüyân mahallesinde Ali Bey bin Ebubekir'in inşa eylediği caminin eski mescid olmasından dolayı, eski mescidin mütevellisi Osman beyin zimmetinde kalan 120 guruşun ödenmesi..."

¹⁰ AŞS 27/102-1, "...Handâniye Cami havuzunun su yolu ve kuyusunun tamir ettirilmesi..."

¹¹ AŞS 27/46-2, "...Eblehân mahallesinde vefat eden Ali bin Osman'ın sağlığında terekesinden mahalle mescidi ve avarızhânesine vasiyet eylediği toplam 259 guruşun vakıf mütevellisi tarafından mirasçılardan talep edilmesi..."

¹² AŞS 27/108-3, "...Enes Bey Mescidi evkâfından olan menzilin mülk olan dükkan ile değiştirilmesi isteğinin mahkemece tahkikat yapıldıktan sonra kabul edilmesi..."

¹³ AŞS 27/164-1, "...Yahni mahallesinde bulunan Kara Yusuf Mescidinin imamının fevt olması üzerine yerine Mehmed'in tayin olunması ve Mehmed'in yevmi 8 akçesinin evkâf mütevellisi tarafından verilmesi..."

¹⁴ AŞS 27/88-3, "...Bostan satışı sırasındaki sınırlar belirtilirken Bostancı Cami vakfı ismi geçiyor..."

¹⁵ AŞS 27/108-1, "...Bağ ve tarlasını satan kişinin Molla Ahmed camii yakınında oturması..."

¹⁶ AŞS 27/117-2, "...Ev satılırken sınırlarının belirlemesi esnasında Tahtalu Camisinin isminin geçmesi..."

¹⁷ AŞS 27/117-3, "...Mülk satışı yapılırken mülkün sınırlarının belirlenmesi anında Ali Neccâr mahallesi camisinin adı geçmektedir..."

lardan ancak 15'i cami, 8'i mescit olmak üzere toplam 23 ibadethanenin varlığı görülmektedir.

İncelenilen tarihte ismi geçen dini yapılardan bazılarının günümüze kadar ulaşabildiği, bazılarının ise ulaşamadığı tespit edilmiştir. Günümüze ulaşabilen ve halen kullanılan cami ve mescitler; Ağa, Alaüddevle, Boyacı, Eyüboğlu, Handâniye, Kozanlı, Tahtâni, Bostancı, Ali Neccâr, Şeyh-Şahveli camileridir. Günümüze ulaşmayan, yıkılan ya da isimleri değiştirilip de varlıklarından haberdar olunamayanlar ise; Debbağhâne, Molla Ahmed, Tevbe Mahallesi, Kürtüncüyân, Kürkçüler, Ahmed Çavuş, Eblehân, Enes Bey, Kara Yusuf, Tarcak, Kara Sakal, El-hâc Uğurlu ve Acem zâde ya da Acem Oğlu cami ve mescitleridir¹⁸.

Zâviyeler

Şehir, kasaba ve köylerde veya yollar üzerinde kurulan ve içerisinde bir tarikata mensup şeyh ve dervişlerin yaşadığı, gelip geçen yabancıların, yolcuların para alınmadan misafir edildikleri kurumlara zâviye denilmektedir (Ocak 1978:247-269).

İncelenen dönemde Antep'te Ardiç Baba Zâviyesi ile ilgili bir belge bulunmaktadır. Bu belgeye göre zâviyenin mütevelliliğinin boşaldığı ve Mustafa adlı şahsın münasip olması münasebetiyle müteveli olarak atandığı belirtilmektedir¹⁹. Zâviye muhtemelen XIV. Yüzyılda Memlûklular tarafından yaptırılmış olup, bugünkü durumu ve yerinin neresi olduğu hakkında bilgimiz bulunmamaktadır (Çam 2006:671).

Diğer Vakıflar

Yukarıda verilen dini müesseselerin haricinde Antep şehrinin sosyal hayatının gelişmesinde önemli yeri olan para vakıfları, avarız vakıfları, bedesten, han, hamam gibi başlıklar altında toplayabileceğimiz farklı isimler altında yaklaşık 11 vakıf kaydı incelediğimiz kaynakta karşımıza çıkmaktadır. Bu vakıflar içerisinde hayır sahibi Herede Mehmed vakfı ile ilgili 4 belge bulunmaktadır. Bunlardan ikisi vakıftan alınan nakit para ile ilgili olup, ilk belgede vakıftan nakit olarak 200 guruş borç para alan El-hac Mehmed'in borcuna karşılık olarak evini ve 1000 tevek bağını rehin göstermesi, ikincisinde ise adı geçen kişinin

¹⁸ Antep'teki bu yapıların günümüzdeki durumları hakkında daha geniş bilgi için bakınız; Çam, *Gaziantep*, s.25 vd.; Komisyon tarafından hazırlanan, *Gaziantep Kültür Envanteri*, Gaziantep 2005.

¹⁹ AŞS 27/191-4.

ölmesi üzerine, çocuklarına kalan mirastan evin satılarak vakfa olan borcunun ödenmesi anlatılmaktadır²⁰. Herede vakfıyla ilgili diğer iki belgede ise, vâkıfın ruhu için Kur'an okuyan cüzhanların atanması ve bunlara verilecek paranın miktarı belirtilmektedir²¹.

Herede vakfının haricinde, Hacı Derviş²², Keyvan Bey²³, Mihaloğlu²⁴, Saruhan²⁵, El-hâc İsa, Halebli, Karagözoğlu, Zülfi Hatun²⁶ ve Lala Mustafa Paşa²⁷ gibi isimleri olan vakıfların faal olduğu görülmektedir. Diğer taraftan mahalle avarızlarına da nakit paralar vakfedilmiştir²⁸. Bazı belgeler isimleri verilen vakıflarla doğrudan ilgili iken, bazılarının ise herhangi bir yerin satışı sırasında vakfın buraya sınır olduğu belirtilerek sadece ismi geçmektedir. Satılacak olan bir dükkanın ya da bağın sınırları tespit edilirken El-hac İsa²⁹, Halebli³⁰ ve Ka-

²⁰ AŞS 27/5-3; 12-3.

²¹ AŞS 27/43-2; 196-3.

²² AŞS 27/177-2, "...Yahni mahallesinde bulunan Hacı Derviş vakfının nâzırlığının boşalmasından dolayı layık olan Ahmed Halifenin nâzırlığa atanması..."

²³ AŞS 27/191-2, "...Antep'te Keyvan Bey evkâfından olan biber bazarında satılması gereken biberin başka yerlerde satılması sebebiyle vakıf ve miri gelirlerin azalması, tüccar taifesine biber bazarının haricinde mal sattırılmaması..."

²⁴ AŞS 27/180-1, "...Mihaloğlu evkâfından olan İki Kapulu hana gelip mallarını satan neccâr taifesinin mallarını bazaristanda satması için bazaristan mütevellisinin müdahalesi üzerine, vakfın zarara uğramasından dolayı han mütevellisi, bazaristan mütevellisinin müdahalesini şikayet etmiş ve bazaristan mütevellisinin neccâr taifesine müdahalesine men edilmesi..."

²⁵ AŞS 27/100-2, "...Saruhan Evkâfından olan bostanın Ali'ye kiralanması ve dışarıdan kimsenin müdahale etmemesi..."

²⁶ AŞS 27/213-2, "...Zülfi hatunun vakfettiği bostana Derviş'in müteveli tayin edilmesi..."

²⁷ AŞS 27/209-2, "...Mustafa Paşa vakfının zarara uğratılmaması..."

²⁸ AŞS 27/46-2, "...Eblehân mahallesinde vefat eden Ali bin Osman'ın sağlığında terekesinden mahalle mescidi ve avarızhânesine vasiyet eylediği toplam 259 guruşun vakıf mütevellisi tarafından mirasçılardan talep edilmesi..."; 64-1, "...Çukur mahallesi sakinelerinden el-Hâce Zeyneb hâturn ebniyet-i Ali hatunun Ahsen malından 20 guruşunu onu oniki (%20) hesabı ile mahalle avarızına vakfeylemesi..."

²⁹ AŞS 27/43-1.

³⁰ AŞS 27/146-1.

ragöz oğlu³¹ vakıflarının isimlerine rastlıyoruz, ama bu vakıfların muhtevası ve amacı hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz³².

Bazı belgelerin muhtevasında ise Antep şehri haricinde kurulu vakıfların, burada bulunan gelirleri hakkında bilgi elde edilmektedir. Örneğin, Lala Mustafa Paşanın Kasaba-i Ilgında yaptırdığı cami ve medresenin Antep'te olan vakıflarından alınacak olan gelirlerin alındığı³³, Vezir Hüsrev Paşa'nın Haleb'te yaptırdığı camiye Antep'te vakfelediği, kale altında bulunan 24 dükkanın kuyumcular tarafından 3 yıl için kiralanması, kira bedeli olarak toplam 216 akçe alınması³⁴, bir başka belgede ise Halep'teki Tinoğlu vakfının Antep'teki gelirlerinin toplanması³⁵ gibi.

Bazı belgelerden incelen dönemde Antep'te mevlevihânenin de varlığından haberdar oluyoruz³⁶. Bunların haricinde vakıf mallarının mülk olarak kullanılması³⁷ ya da kişilerin kendilerinin de bu vakıf gelirlerinde haklarının olduğunu iddia ettikleri görülmektedir³⁸.

³¹ AŞS 27/147-2.

³² AŞS 27/72-2, "...Vakıf belli değil, muhtemelen Akyol mahallesinde medfun Şeyh Sami evkâfı, oğlu Ali Çelebinin El hac Mustafa'nın menzilinin vakıf olduğunu iddia etmesi üzerine iddiasının asılsız olduğunun anlaşılması...", 87-3, "...Antep'in Yahni mahallesinden Ramazan beşe bin Osman'ın şehirde evlâdiyet üzere vakfedilen hamamın hissedarı olan Ebubekir bin Mansur'un hissesini 1070 zilhiccesinden 1076 zilhiccesine kadar 50 guruşa kiralamışken, kirasının bitmesine daha 5 ay kalmış iken Ebubekir'in hissesini bir başkasına kiralaması ile ilgili..."

³³ AŞS 27/57-2.

³⁴ AŞS 27/206-3

³⁵ AŞS 27/40-3.

³⁶ AŞS 27/107-2; 131-2.

³⁷ AŞS 27/137-3, "...Ölen kişinin ruhuna cüz okunması için vakfedilen dükkanın daha sonra El-hâc Ebubekir'in mülk olarak kullanması üzerine açılan davada dükkanın vakıf olduğunun anlaşılması..."

³⁸ AŞS 27/120-1, "...Fevt olan El-hâc Mustafa'nın sağ iken malının 100 guruşunu vakfetmesinden dolayı kardeşi El-hâc Hüseyin'in vakfedilen miktardan kendisinin de hissesinin olduğunu iddia etmesi üzerine yapılan incelemede iddiasının aslının olmadığı anlaşılması..."

Tablo: I 27 Numaralı Antep Şer'îye Sicilinde Adı Geçen Cami, Mescid, Zaviye ve Vakıflar

	Yapı, Vakıf İsmi	Belge adedi
	Acem Zâde Mescidi	1
	Ağa Camii	1
	Ahmed Çavuş Mescidi	1
	Alaüddevle Camii	2
	Ali Neccâr Mahallesi Camii	1
	Ardıç Baba Zaviyesi	1
	Bostancı Camii	1
	Boyacı Camii	2
	Debbağhâne Camii (Taşlaki)	1
	Eblehân Mescidi	1
	El-hac İsa Vakfı	1
	El-hac Uğurlu Mescidi (İbn-i Şeker Mahallesi)	1
	Enes Bey Mescidi (Şehreküstü)	1
	Eyüboğlu Camii (İbn-i Eyyüb)	4
	Hacı Derviş Vakfı (Yahni Mahallesi)	1
	Halebli Vakfı	1
	Halep'te Tinoğlu Vakfı	1
	Handâniye Camii	2
	Herede Mehmed Vakfı	4
	Kara Yusuf Mescidi	2
	Karagöz Oğlu Vakfı	1
	Karasakal Mahalle Mescidi	1

	Keyvan Bey Evkâfı	1
	Kozan Mahallesi Camii	1
	Kürkçüler Mahallesi Camii	1
	Kürtüncüyân Mahallesi Camii	1
	Lala Mustafa Paşa Vakfı	1
	Mevlevihâne	2
	Mihaloğu Evkafı	1
	Molla Ahmed Camii	1
	Saruhan Evkafı	1
	Şeyh Camii (Şehreküstü)	1
	Tahtalı-Tahtanî Camii	3
	Tarcak Mescidi (Tarla-i Atik)	1
	Tevbe Mahallesi Camii	1
	Zülfi Hatun Vakfı	1
	TOPLAM 36 VAKIF	49 BELGE

Sonuç

1664-1666 tarihli Antep Şer'ıye Sicilinin incelenmesi neticesinde, Antep şehrinin vakıflar ve vakıf eserler bakımından zengin olduğu, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda hizmet veren, 15 cami, 8 mescit, 1 mevlevihâne, 1 zaviye ve farklı alanlarda 11 vakıf eser tespit edilmiştir. Bunlardan bazı cami ve mescitler varlıklarını koruyarak günümüze kadar gelebilme başarısını gösterirken, bazı- larının da bu başarıyı gösteremeyip yıkılıp yok olduğu gözlenmiştir. ©

KAYNAKLAR

- 27 Numaralı Antep Şer'îye Sicili.
Vakıflar Arşivi; D. 1966, s.151.
Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi, (Hazırlayan: Mithat Sertoğlu), İstanbul 1992.
Akgündüz, Ahmet, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul 1996.
Çam, Nusret (2006), *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Gaziantep*, Ankara.
Çınar, Hüseyin (2000), *18. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntab Şehrinin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi), İstanbul.
Komisyon; *Gaziantep Kültür Envanteri*, Gaziantep 2005.
Köprülü, Fuad, "Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü", *Vakıflar Dergisi*, S.II, Ankara 1942.
Ocak, Ahmet Yaşar (1978), "Zâviyeler" , *Vakıflar Dergisi*, S.XII, Ankara, s.247-269.
Öztürk, Nazif, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Ankara 1995.
Sak, İzzet (2005), *Şer'îye Sicillerinde Bulunan Konya Vakfiyeleri (1650-1800)*, Konya.
Şimşek, Mehmet, "Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerinde Münakaşalar", [www: dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/772/9837.pdf](http://www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/772/9837.pdf)
Yediyıldız, Bahaeddin (1982), "Türk Vakıf Kurucularının Sosyal Tabakalaşmadaki Yeri 1700-1800", *Osmanlı Araştırmaları*, S.III, İstanbul, s.143-164.
Yediyıldız, Bahaeddin, "Vakıf", *İA* (MEB), Ankara 1993, C.13, s.153-172.